... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний то Циганське Слово...
Лекса Мануш

Romani Yos

№19
четвер, 26 грудня 2002 року

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМАНІ Яг

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірна

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Бахтале Нейве 2003 бершеса саворе манушен анде Україна!
Бахт, зор, састіпе, ай лунґо шукар трайо!

Лекса Мануш

Ївендутно

Пгурдел балвал, пал вокна рат пгірела
Ан цохіца ївендір зашуді,
Парна цергаса гав йой чакірела,
Балвал куніні пгув пашалакірді.

Круял сі шіл, нікон нішмішола
Те-сікавел рат песко накг аврі.
Балвал бутір далестір холісола,
Ріскірла цоха, марла раторі.

Сар петял о каплі андо жувжо паї
Пов у краплині чистої води

Сотні наших читачів отримали передноворічну анкету із проханням відповісти на ряд запитань. Які теми, проблеми слід порушити в новому, 2003 році? Кого із цікавих людей запросити на сторінки газети? Ось лише окремі відповіді.

Голова Черкаського обласного громадського об'єднання "Рома" Тавдіна Канарейкіна:

- Ширше висвітлювати міжнародні політичні питання, ромський астрологічний прогноз. А в іншому все добре, правдиво і чесно описуєте. Дякую вам.

Сергій Єрмошкін, представник Європейського Союзу (м.Одеса)

- Я намагаюся ознайомитися з усіма газетами, які видають національно-культурні громади. Відрадно, що "Романі Яг" на цьому фоні якісно відрізняється. Зокрема тим, що на своїх сторінках порушує соціальні, правові проблеми.

Голова ромської організації "Ромен Поділля" Володимир Григориченко (м.Вінниця):

- Хотілося би бачити у вашій газеті інформацію про ромів центру та півночі України.

Більше подавайте інформації про правовий захист від силових структур ромів України. Бахт туменґе!

Президент національної культурної організації "Неве Рома" Марія Іванова, адвокат (м.Чернігів):

- "Романі Яг" - хороша, цілеспрямована газета. Так тримати і в 2003 році. Більше можна писати про нашу історію і яскравих представників нації.

Проблеми освіти, безробіття на всіх рівнях вважаю глобальними.

Голова обласного культурно-циганського товариства "Аме Рома" Олександр Карафетов (м. Харків):

- Важко живуть у цей економічно і політично трудний час роми. Постійного доходу нема. Все сподіваються на стабілізацію економіки. Це питання треба газеті порушувати.

Ромський театр "Очі чорні" і ромська недільна школа-студія дають багато концертів, зокрема й благодійних. Працюємо в тісному контакті з Асоціацією нацменшин міста і області, адміністрацією м.Києва і громадськими фондами. І добре, коли добрі справи і проблеми оперативно висвітлюються на сторінках газети.

Сподіваємось на допомогу в отриманні приміщення ОКЦ "Аме Рома" і для ромської школи-студії. Якщо газета напише про наші турботи - будемо вдячні.

Художник Тетяна Романова, (м.Ужгород):

- Дуже рада вашій газеті. Рада, що в ній порушуються питання, які стосуються підвищення культурного рівня людини, який розвиває духовний світ. Це в наш час дуже важливий фактор. Дякую, що цим займаються розумні й перспективні люди.

Я гадаю, що цей рівень газети треба тримати й надалі. А наші нащадки тільки подякують вам за те, що ви, працюючи зараз, пам'ятаєте про них.

Дуже подобається ваш дитячий журнал "Кгаморо" ("Сонечко"). Адже наші діти - це наше майбутнє. І нехай життя наших дітей буде таки яскравим, красивим, добрим, як ваш журнал.

Голова культурно-просвітнього товариства "Невіпе" Йосип Віраг (м.Мукачево):

- У газеті, мов у краплі чистої води, видно все, про що пишеться. Частіше порушуйте проблеми духовності, морально-етичні, здоров'я, а загалом у новому році бажаю всім щастя, а журналістам - удач.

У багатьох анкетах йдеться про необхідність обнародувати статистичні дані про охоплення навчанням ромських дітей у школах міста, області, країни, ПТУ, вузах та їх подальшу долю.

Ті, хто відповів на запитання редакції, бажають читати на сторінках газети матеріали про результати просвітницької роботи серед ромського населення, організацію хат-читалень у ромських таборах.

Чільне місце на шпальтах "Романі Яг" має зайняти пропаганда здорового способу життя. Необхідно також оголошувати (й висвітлювати в газеті) конкурси серед таборів, сприяти соціальній адаптації та інтеграції ромів в українське суспільство.

І ще на такі питання радять звернути увагу читачі: краще висвітлювати спортивну роботу серед ромів, ширше подавати інформацію про життя ромів у сусідніх країнах. Цікавить життя інших нацменшин.

Всі анкети прочитані, проаналізовані. Дякуємо Вам, дорогі наші друзі.

ПЕРЕДНОВОРІЧНА АНКЕТА "РОМАНІ ЯГ"

НОВОРІЧНА МОЗАЇКА

Великий нащадок ромів цікавить, захоплює

52-й Міжнародний кінофестиваль у Берліні зібрав чималу аудиторію знаменитостей світу на перегляд стрічок, знятих не менш знаменитими кіномитцями. Головну нагороду - Золодий ведмідь поділили британсько-ірландський фільм "Кривава неділя" Пола Грінграсса та японський мультфільм "Віднесені духами" Хайо Міцаякі. На фестивалі була продемонстрована й модернізована та пізнавальна кінострічка нащадка ромів Чарлі Чапліна "Великий диктатор". Це пародія на режим Адольфа Гітлера. Знятий 1940 року, фільм здійснює успішну дорогу екранами багатьох країн світу.

Чи будуть з коштами багатодітні сім'ї?

Проблема виплати допомоги сім 'ям з дітьми в Закарпатті (а майже всі ромські сім'ї - багатодітні) і в подальшому залишається актуальною. На сьогодні в область надійшло 1,3 млн. гривень з 4,5 млн., передбачених бюджетом на 2002 рік.

У зв'язку з цим губернатор Іван Різак звернувся до голови держави Леоніда Кучми з проханням сприяти у виплаті цих коштів, щоб повністю ліквідувати заборгованість перед багатодітними сім'ями, повідомляє LIGA OALINE

Припинення передач українського радіо

Міжнародна служба Угорського радіо сповістила про припинення трансляції передач на українській мові.

Керівництво Угорського радіо пояснює таке рішення фінансовими проблемами. Проте, водночас з припиненням передач на українській та інших мовах Східної Європи, Угорське радіо розпочало вести програми на іспанській, італійській і французькій мовах у доповнення до німецької та англійської.

Таємні фінансові звіти

Всесвітній банк і Міжнародний валютний фонд передав уряду України, особисто В.Януковичу звіт з реалізації програми по оцінці фінансового сектора країни. Про це повідомила керівник проектів ВБ в фінансовому секторі України Ангела Пригожина.

За її словами, інформація передана конфеденційно і обнародування висновків експертів Всесвітнього банку і МВФ може бути здійснене тільки за рішенням уряду.

Виходить, за кордоном краще знають про Україну, ніж самі українці про себе.

Наркобарон - не ром

В Одесі правоохоронні органи затримали лідера міжнародного наркосиндиката, 34-річного громадянина Туреччини, що розшукувався Інтерполом з 1996 року.

Крім того, у цьому місті викрита злочинна група з шести лікарів-наркологів, котрі працювали в обласному наркодиспансері. Протягом двох років вони займалися незаконним списанням наркотичних засобів. Викриття медиків було проведено в рамках спецоперації по припиненню незаконного обігу наркотиків в Одесі та Одеській області, що проходила у середині грудня ц.р., сповістив начальник Управління МВС в Одеській області Юрій Івушкін.

Отже, відомості, що роми основні розповсюджувачі наркотиків, - більш ніж некоректні.

За журналістську працю - політичне вигнання?

"Якщо Теофія Бауцер й надалі буде представляти Президента України у Чернівецькій області, більшість журналістів незалежних ЗМІ та їх сім'ї будуть змушені звернутися за політичним захистом до держав західної демократії", - заявили у спеціальному зверненні до Президента України Леоніда Кучми і прем'єр-міністра Віктора Януковича 20 журналістів області.

Інститут підпорядкував Президент

Президент України Леонід Кучма підписав Указ про "Питання Національного Інституту стратегічних досліджень", повідомляє "Сайт Президента України". З метою підвищення основних положень стратегії, економічного і соціально-політичного розвитку внутрішньої і зовнішньої політики держави, цим документом постановляється підпорядкувати Національний Інститут стратегічних досліджень Президенту України і затвердити нову редакцію Статуту Інституту.

Не бачили б очі, що робиться в парламенті

Колишньому голові Національного банку України Володимиру Стельмаху проведена хірургічна операція на очі. Про це повідомила голова прес-служби НБУ.

ДНІ КУЛЬТУРИ БІЛОРУСІ В УКРАЇНІ

Гостей всі люблять, особливо напередодні Нового року, і таких як віце-голова "Циганської діаспори республіки Білорусь" - Артур Гомонов.

АМЕ КАМАС ТЕ АВАС КҐЕТАНЕ СА Е РОМ СНД АЙ БАЛТІЯ

МРІЄМО ОБ'ЄДНАТИ ВСІХ РОМІВ КРАЇН СНД І БАЛТІЇ

ДІД ПОЧАВ РОДОВІД

Народився в м.Мінську, в чисто ромській сім'ї. Здобув середню технічну освіту.

Мій дід був єдиним грамотним чоловіком і мав прізвисько Карандаш. Його родина жила під Воронежем. Чим займалася? Традиційним циганським промислом - купували й продавали коней.

Дід мав трьох синів і одну доньку. Тією красунею-донькою і є моя мама, Світлана Миколаївна Калдарашина. Пам'ятаю, у дитинстві чув розповіді про те, що дід та його сини й донька були заможними людьми. Чоловіки ходили у свята у циліндрах і фраках, а мама у найкращих вбраннях. Той факт, що мали свій виїзд, говорить сам за себе.

Згодом дідову сім'ю, коли прийшла радянська влада, розкуркулили. Нажите за довгі літа було "усуспільнено". Табір розпався, роз'їхалися хто-куди: в Росію, Білорусь, Україну.

Родина діда з труднощами дісталася України. Як розумний грамотний чоловік, дід швидко зорієнтувався, взяв під свою руку табір. Він, завівши знайомства, діставав продуктові картки і віддавав їх ромам. Багатьох зумів влаштувати на роботу, у такий спосіб рятував людей від голодної смерті.

Нелегким було в ті роки життя в Україні. Довелося знову датися у дорогу. Так, у 1952 році опинилися у Мінську. Через переслідування дід змушений був змінити прізвище. Помер він як Малафуров Калдараш Ловарович (у прізвище вклав кілька народностей ромів, які були в його родині).

НАША ОРГАНІЗАЦІЯ

Її ядро складають освічені, ініціативні люди. Створена організація у 1997 році. Ми з Олегом Козловським заснували її на власні кошти. Олегу - 38 років, він очолює організацію. Це сучасна людина, цілеспрямована, із почуттям гумору.

Із чого починали? З співпраці з Фондом "Взаєморозуміння і примирення". Зібрали 654 інтерв'ю-свідчень від тих, хто пам'ятав і були жертвами Голокосту. Об'їздили на своїй автомашині кожен табір, міста та села, де проживали роми. Самі заповняли Анкети-свідчення і передавали їх Фонду.

Було чимало труднощів із зібранням архівних документів. Після певних клопотань мене допустили до архівів КДБ, Міноборони, історичного. Дещо вдалося розшукати, зокрема, добули документи, в яких описуються масові розстріли і ромів, і євреїв. Та й зуміли довести працівникам Фонду (довести це письмово), що людей знищували масово.

Ми домоглися того, що 654 особи отримали від Швейцарського фонду по $ 400. Тепер ще й до цієї цифри додалася нова. Можна говорити, що загалом 721 ром отримав компенсацію, як жертва Голокосту від Фонду.

На сьогодні можу сказати, що ми виходили на різні фонди, які допомагають жертвам Голокосту. Побувала у нас і дружина покійного Анатолія Собчака - пані Нарусова, яка опікується одним із фондів. Скажу, що не всі відгукнулися. Однак, можу з впевненістю сказати, що кожна жертва Голокосту не залишиться без уваги.

Тепер очолюю проект, підтриманий американським фондом ABDATA, за яким буде здійснюватися виплата коштів ромам - жертвам Параїмос Росії та Білорусі. Мене часто запитують, чому ця робота ведеться не через державні структури й фонди. На це отримав відповідь про наявність корупції та розкрадання коштів. В Москві, скажімо, директор подібного фонду привласнив 300 тисяч доларів і пішов з роботи. Чув, що і в Україні "зникли кошти" для жертв Голокосту і до них причетний В.Жердицький, що нині сидить у тюрмі в Німеччині.

І ФОЛЬКЛОР, І СУЧАСНА МУЗИКА

Наша організація дбає і про розвиток культури. Сприяли проведенню конкурсу на кращий танець, є постійними учасниками фестивалів у Польщі, Чехії, Росії.

В Мінську працює художній колектив "Терне берша". Чимало робить для збереження народної творчості Віктор Юзепчук. Він допомагає молодим талантам. Родзинкою колективу є його син Віктор, який чудово виконує пісні.

Скажу, що у журі одного з престижних фестивалів був Микола Сліченко, він відзначив значні здобутки ромів Білорусі у збереженні та пропаганді мистецтва.

Наші роми танцюють і співають на весіллях, всі виступи проходять вживу. Виконуються обрядові сценки про життя, душу циганську. Вміємо зробити з вистави театральне шоу.

НОВА ІДЕЯ - В ДОРОЗІ

Наша організація постійно шукає нові форми й методи роботи. Вже два роки виношуємо ідею об'єднання ромів країн СНД і Балтії для захисту своїх прав і координації спільної роботи. У нас свої проблеми, які пораз не є зрозумілими ромам західних держав. Там уже сформовані політичні інституції. Нам ще треба багато зробити, щоб досягти рівня роботи, який є серед ромів на Заході.

Отримали фінансування на проведення з'їзду ромських громад. Заявки надійшли з Молдови, Киргизії, Казахстану, Прибалтики, України, Росії. Об'єднання дасть можливість краще розв'язувати ромські проблеми, в першу чергу - захисту прав людини, міграції, ЗМІ, освіти.

Ясна річ, у центрі нашої роботи будуть і питання Голокосту. І вхід організацій України у наше об'єднання може принести обопільну користь. Бо ж ми знаємо, що у вас з виплатою компенсацій ромам-жертвам Голокосту - проблеми. Лише одиниці отримали виплати.

БАХТАЛО ТУМЕНҐЕ ДРОМ!

ЩАСЛИВОЇ ВАМ ДОРОГИ!

У Дніпропетровську відкрито Недільну ромську школу-студію мистецтв.

Ініціатором відкриття стала Любов Власова - відома співачка, виконавиця ромських романсів, яка багато років працювала в одній із музичних шкіл міста і всі роки мріяла про відкриття національної школи-студії. Родина Власових відома не тільки в Дніпропетровську. Власов Іван Петрович - заслужений винахідник України, багато років працював у космічній промисловості, згодом відкрив приватне науково-виробниче підприємство "Супред".

У Дніпропетровську проживають роми, для яких вивчення їх дітьми рідної мови, пісні, танцю, історії, стало потребою часу, необхідністю. В цьому починанні родину Власових підтримує обласна державна адміністрація (відділи, що опікуються національними меншинами, та обласне управління культури).

У приміщенні училища культури зібралися майбутні учні від 6 до 14 років та їх батьки, представники адміністрації та преси, телебачення.

Я був особисто запрошений на відкриття. Мені випала честь перерізати стрічку і висловити побажання успіхів і учням, і вчителям, і всім громадянам незалежної України. Це знакова подія часу.

Успіхів Вам, шановні пані Любо та пане Іване!

М.Козимиренко

Чачіпе е пгуренґеро

Сповідь старійшини

Проблемами 3 тисяч жителів ромського табору в Берегові влада досі серйозно не займалася

• Мій батько був порядною людиною; останній раз його бачив у 1945 році.

• Військову службу проходив у Сталінграді. Там навчився багато чого.

• З дружиною уже 44 роки як разом.

• Депутатом обирали мене п'ять скликань - а це двадцять літ...

• Хочу побажати собі й ромам табору одного: щоб у Новому 2003-ому році кожен міг відкрито виявляти свою волю, не боячись наслідків.

• Коли батько критикує сина - він сподівається: той його почує.

Такий ось витяг для роздумів ми пропонуємо читачам опісля тривалої бесіди з одним з найстаріших ромів м.Берегова - Калманом-Микулашем Калмановичем Сабовим. Утім, вашій увазі дещо із його сповіді.

Чого лишень не говорять про ромів. Та й вони майже нічого з розказаного не заперечують. Прибули сюди здалеку. То правда. Ким були: добрими ремісниками, ковалями, а ще - музикантами. І при королівських та князівських дворах слухали й захоплювалися (й нині це продовжують робити) музикою, співом.

... Мав кілька місяців, коли молоду красуню матір розлучили з батьком Нби влада забирала його на три дні, а я ось уже 57 років чекаю. Батько був 1909 року народження, а мати - Аранка Сабов - 1906. Можна собі тільки уявити скільки сліз ми пролили...

Неодноразово очікували перед святами - Різдвом, Новим роком, сподівалися, що нарешті Єйзушко почує наші молитви і поверне батька...

Служба в армії, яку чотири роки проходив у Сталінграді, багато чому і чого навчила. То було після смерті Сталіна. На багатьох поруйнованих стінах ще зберігалися написи: "За Сталіна-батька - вперед до перемоги!" Тисячі солдатів поховано у безіменних могилах. Сюди шукати батька, чоловіка, доньку, дружину приїжджали рідні з усього Союзу.

Командири у нас були суворі. Ми, піхота, вміли все: кілометри долати з амуніцією, бігати по кілька діб, не пити води, споживати таку-сяку їжу. Я вже не кажу про вміння "маневрувати", знати обстановку, стріляти...

Одружився після демобілізації. А що мій вибір "кращого сталінградського піхотинця", вдалий, можете судити по тому, що ось уже 44 роки Аранка Бейлівна є моєю коханою дружиною. За новорічним столом перший мій тост як батька, діда виголошу за неї. До речі, у будиночку, побудованому у 1986 році, нині мешкає наша велика ромська родина (гадже знають, що ми проживаємо родинами). Посудіть самі: ця кімната моя і дружини, а ця - родини сина, котрий помер від пороку серця у 22 роки - Іштвана Калмановича. До речі, він мав середню освіту, був розумним молодим чоловіком із гарним майбутнім. А ще ось тут - помешкання доньки Маргарити з чоловіком.

Не дивуйтеся, що в одному будиночку багато кімнат, всі якісь такі, що вміщують кількох людей, речі, маю на увазі, ліжка, шафи - невеликих розмірів.

Назву цифру - 15 чоловік (дорослих!) + ще до них 5 онуків.

Гості, зокрема з числа гадже, дивуються: а як можна звести невеличкий будиночок і стільких людей у ньому помістити.

Всім - зручно. Не скаржаться.

А, повернувшись із Сталінграда, не цурався ніякої роботи. З бригадами (понад 100 чоловік, а інколи й більше) виїжджав на сезонні роботи. Заробляли нелегким трудом кошти, за які зводили й свої будинки, вистачало на прожиття у сльотаві осінні та зимові місяці.

... Мене роми обирали депутатом. Протягом майже п'ятьох скликань. А це - близько 20 років.

Вже на самому початку, коли запросив до великої кімнати (а мовиться про нас із п.Тирпаком - авт.) побачив: здивовані внутрішнім розташуванням ромського "котеджу", який знають у Берегові великі (маю на увазі керівників місцевої влади), а також менші (себто, роми).

У вас, як і в інших людей, хто по-справжньому цікавиться життям берегівських ромів, виникає чимало запитань. Передбачаю й таке: "Ви, Калмане Калмановичу, невже за два десятки літ (як були депутатом - авт.) нічого не домоглися: зокрема: поліпшення умов проживання ромів?"

А що відповісти? Не знаю. Багатьом ромам табору допоміг: кому з будівництвом, а деяким із працевлаштуванням, заступався (й неодноразово), коли після того чи іншого правопорушення - "світив" кримінал. Це коли так, не розібравшись, судили. Копнеш глибше - не аналізовано факти, не перевірено...

Як депутат (а ним був чи не двадцять літ) заприсягнувся: ніколи не дозволяти, аби постраждав невинно жоден житель нашого

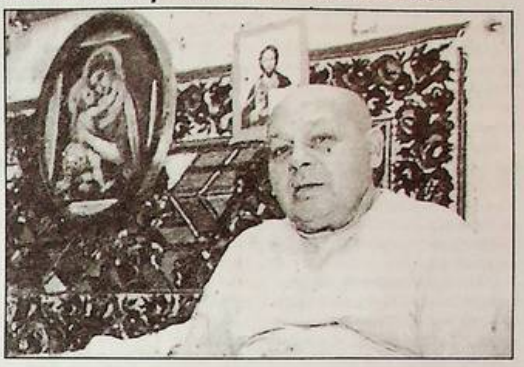

табору. Рятував тих, хто, не вчинивши злочину, під побоями чи зі страху зізнавався, не думаючи про майбутнє...

... Кажуть, найважче говорити з тими, від яких очікуєш, як не синівської віддачі, то хоча б - порозуміння: мати шану, повагу в таборі (бути людиною, до котрої йдуть на пораду, з бідою і таке інше).

Роми Берегова - то особлива галузка, на яку треба звернути увагу. Найперше культурно-просвітньому товариству "Романі Яг". Чому? А тому, що був при народженні організації "Рома" в Ужгороді. Чи не тридцять своїх активістів привозив, на установчу конференцію. Тоді Аладара Адама ми (тобто представники від ромів) обрали головою, а Йосипа Адама - заступником.

Згодом було створено обласне культурно-просвітнє товариство "Романі Яг". Хотілося би, щоб нам допомогли розв'язати деякі наболілі питання. Їх зібрався вже тугий вузол.

Зізнаюся відверто: проблемами 3 тисяч жителів ромського табору в Берегові влада досі серйозно не займалася. Якщо і далі так йтиме, то в зимові холоди люди будуть голодні, помиратимуть без їжі. Весною, влітку, восени ще можна знайти металолом і продати, у господарів наймаємося на випадкові заробітки. Багатодітні матері, інваліди почувають себе зовсім погано, живуть у нестатках. Один процент із усього ромського населення має роботу.

З почесним старійшиною асоціації "Ліберта" Калманом-Микулашем Сабовим розмовляли Юліанна Камська та заступник голови обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Ігнат Тирпак

На світлині: Калман-Микулаш Сабов

Саворе роменґе бахт ай састіпе андо Нейво 2003 берш!

Новий рік - свято унікальне. Воно напевне об'єднує всі нації, які складають гігантський ареал цивілізації.

Ромські громади щодо Новорічних свят також не є винятком із правил.

Ще задовго до 31 грудня вони починають готуватися до цього довгоочікуваного неповторного свята. Тож, шановний читачу, спробуємо зазирнути до однієї з ромських господ - родини Зінаїди Мусіївни, вона є єдиною, найстарішою ромкою у селищі Рівне. сім'ї великої, гомінкої, веселої і дружної... Для якої, звичайно, Новий рік, Різдво та Великдень - найулюбленіші свята.

Хіба може бути інакше?

Щойно випав перший, обережно-несміливий сніжок - відчайдушний розвідник своїх старших братів - жіноча (переважно дівоча) частина родини повідкривала непорушні в іншу пору року, дбайливо заховані від стороннього ока скрині - спадок від бабусі і матері - і почала ретельно готувати різнобарвну вдяганку і чудернацькі прикраси - намиста, обручки, персні... Не були забуті й файно гаптовані сорочки, барвисті ромські хустини...

І, звичайно, із затишної місцини дістається обов'язковий атрибут примхливої новорічної ночі - карти. Коли ж ще ворожити?

Як стрімко біжить час! Не встигнеш озирнутися - як на календарі вже останній день грудня...

Збирається разом велика сім'я до Зінаїди Мусіївни. Приїздить родина з Кривого Рога, з Дніпропетровщини, Черкащини...

Добропристойно посідають на підлозі навколо святкового прибраного столу, рясно заставленого ромськими стравами. Звичайно, на чільному місці - традиційний чай.

Звісно, індійський. Гарячий подих прадавньої Батьківщини... Індії. Минають роки, але цілющий чай у ромів - поза усілякою конкуренцією. Ні,зрозуміло, любий наш читачу, ви праві, у ромів теж не обходиться свято без пляшки шампанського, пива, вина. Так-так, без горілки теж, але чай відчутно превалює серед інших "вологих" страв... Перераховувати і описувати страви, якими збирається "заморити" новорічного хробачка дружна ромська родина - собі дорожче, такий апетит розбирає! Доведеться кидати все і чимдуж бігти до них - посівати, колядувати, щедрувати. Неодмінно запросять до столу, і від чистого ромського серця почастують найсмачнішим. І чаєм!

А головне - чітке наслідування традицій.

За столом - доросла половина ромської родини, виняток - лише для несвідомої малечі.

Колядування відбувається також відповідно до національної ієрархії. Спочатку відвідуються діди-прадіди, далі - батьки (якщо проживають окремо), потім настає черга старших братів, сестер, тіток, дядьків і т.д. Але жодного не забудуть, обійдуть і привітають... А тим часом обрана нами ромська родина у повному складі готується до Новорічного свята, очікуючи в гості свої родини і неквапно споживаючи, звичайно ж, чай.

Зі смачними цукерками. Вже так історично склалося, що з цукром він якось не йде, не той коленкор.

А ромська молодь при своїх справах - почався загадковий для непосвячених обряд ворожіння, яке достеменно відповість на всі сакраментально-втаємничені запитання юних, чарівних ромських красунь і принців... А дехто - дістає зі схованок музичний реманент: гітари, баян, акордеон, бубон - розпочинається яскрава співучо-танцювальна феєрія!

Хто ж може встояти спокійно на місці, коли роми з нашої "степової" Кіровоградщини танцюють, співають ромські старовинні пісні.

Вже для цього потрібно Новий рік відсвяткувати! Як це і роблять роми Кіровоградщини, в тому числі у Рівному Зінаїда Мусіївна. Завітайте до неї на свято і переконаєтесь. На порозі вас неодмінно зустріне усміхнена, життєрадісна Зінаїда Мусіївна, яка запросить люб'язно до ошатної оселі. І, повірте, вам буде сумно покидати цей гостинний будинок.

- Бахтало мануш сікадо, каскелачо нямо. Ме камав кай андо Нево берш всаре рома тавен бахтале, зурале!" - "Так, щаслива та людина, у котрої хороша родина. Я хочу, щоб усі роми в Україні були у Новому році - щасливими, здоровими!"- побажала Зінаїда Мусіївна.

А вона й справді є щасливою, бо має синів-орлів, котрі зі своїми дружинами турбуються про неї, про її здоров'я. Має й велику родину. Саме з нею Зінаїда Мусіївна і святкуватиме Новий рік та Різдво Христове!

З Новим роком! З новим щастям! Щасливого Вам Різдва, ромале!

Юрій Лукашевський
Леонід Савицький.
Власкори "Романі Яг"
Кіровоградська область

На світлині: Зінаїда Мусіївна.

ПЕРЕДНОВОРІЧНА ІСТОРІЯ З ЖИТТЯ

Ідилія Рози Адам

ЗАГАДАЛА... НА ВІКТОРА

Кажуть, у ніч перед першим снігом перечинцям, надто тим, котрі вірять у різні прикмети, з'являються дива. Тої зими учениця восьмого класу випурхнула, мов сніжинка, з тісної хатини на вулицю. А відтак далася до ближнього лісу. За чималим ровом, який вів до нього, була стара верба. Подруги-українки між собою гомоніли: треба у дупло покласти вуглинки і золу з печі та й на них гадати... на хлопця. Коли вогники світитимуть довго, - все збудеться. Любить!

Оце вперше з Віктором посварилися. Шуміло в райцентрі весілля. Виходила заміж найкраща з поміж ромок красуня. Вони тоді на перерві з дівчатами змовилися, що підуть погледіти, як все там відбувається.

- Мусиш із нами та нашими хлопцями йти на весілля. Ми хочемо знати, як сватання та весілля у вас відбуваються. Живемо в одному селищі, а не все своїми очима бачимо, - стала до розмови Олька, дівчина з паралельного класу. Донька вчительки.

- Розка зчудовано звела на дівчат (гадже) очі. Лице її зарум'янілося. Оце вперше в них такі відверті розмови. Не знала, чи правду кажуть, чи не жартують.

З обох боків трималася руками за подруг. Та недовго. Як стемніло (дівчата відмовляли хлопцям, мовляв, учителі побачать, бо ще видко, а їх безпремінно директор пошле перевірити, чи нема на весіллі "школярок"), то навіть Анька з їхнього класу, якої обличчя було геть всіяне веснянками упродовж року, почала скиглити: "Через тебе, Розко, мене вже ніхто не запрошуватиме до танцю. Чотирьом відмовила... Й п'ятий ось із цімбором (другом) прошкує до нас... То Юрко з дев'ятого "Б". Він очима тебе на всіх перервах пасе. Мене питав, чому не ходиш на вечори у школі"

- Просимо! - уже хлопці в святешному одязі чинно вклонились. - На танець.

Зухвало-веселий погляд Юрка (хлопця-залицяльника), який зростом далеко перегнав Віктора (чомусь на гадку спало таке порівняння) обійняв її усю, затим простяг руку...

Де було знати Розці, що назавтра все про неї та подруг знатиме Віктор. Ніби не віталися котрий уже тиждень, і він, Віктор, після дзвінка першим вискакував із класу... На великій перерві ходив із гуртом старшокласників по подвір'ї, а затим - бігли, залежно від настрою, на футбольний чи баскетбольний майданчик... З м'ячем трохи побігати.

ВОГНИКИ ГОРІЛИ. ЗБУЛОСЯ!

Ота глуха й стара верба, до якої діставалася Розка, наслухавшись історій від подруг, не забувається й нині, коли уже літ та літ стекло.

Пораз, коли на душі тягар, а українці кажуть: миші шкребуть, вона стає в куток світлиці й починає молитися. За себе, Віктора - чоловіка, а також дітей.

У них, ромів, свої звичаї.

Це гадже не завжди розуміють. Вони пораз не можуть осягнути, що поруч - нарід, який понад 500 літ чи більше прикочував і поселився. І він над усе шанує волю. Прочитала якось, що про них ромів чого лишень не говорять: і одним днем живуть, і не вміють відкладати на чорний день, і... мріють хоча б на один день повернутися в Індію. В країну, з якої їх свого часу вигнали...

А мене до обійстя, що притулилилося до високого груня, геть зарослого чагарничям, привела розповідь немолодої вже вчительки. Навчала свого часу їх обидвох - Розу і Віктора. Й досі жалкує, що є, можливо, частка вини у тому, що її колишня учениця не стала людиною богеми. Уточнила, що має на увазі моя співбесідниця, називаючи це слово. Сказала: бути б Розці співачкою, танцівницею, одне слово, артисткою. Мала й літературні здібності...

Я помітила, можливо, раніше від батьків моїх учнів - двоє юних ромів симпатизують одне одному. Між ними існує якийсь біозв'язок: куди перший - туди й друга. Ніби нитка за голкою...

Та замість того, аби отримати освіту, бодай середню з на той час атестатом зрілості - мов грім серед ясного неба - одруження.

- Доля, виходить, у них така. Я прожила велике і довге життя, навчала дітей ромів, знала багатьох батьків, у окремих - була завжди радою гостею...

Такий підсумок нашої розмови про колишніх вихованців зробила вчителька.

ЧИМ МИ ЗАВИНИЛИ

У Міхи Козимиренка є рядки:

Чим завинили ми? –
Хочу я знати,
Неначе прокляття
Несем свій тягар.
Приречені, кажуть,
Ми вічно блукати,
Але ж є у нас
Власного духу вівтар.

Допроавди, а чим?

Роми створюють сім'ї з 13 літ. І відомо, що в деяких поселеннях (таборах) збереглася традиція: народжується дитина, найстарша ромка обходить будинки зі словами "бабусі в топанок" і збирає собі в металеву мисочку копійки.

Із Кречуно (Різдвом) роми,зокрема вахшські, безпосередньо зв'язують день народин Ісуса Христа. У часи, як кочували, святкували усім табором. Читачі всеукраїнської ромської газети (з числа гадже) повинні знати й таку легенду. На своїй батьківщині, себто в Індії, роми жили там, де у велику річку Ганг впадає притока Ци в Гіндустані. То була незрівнянної краси й багатства місцевість. Можливо, жили-проживали б вони там і досі. Але ще в сиву давнину захотілося їм (за одною легендою, бачити світу й туди перенести свої пісні, танці, музику). Й тому подалися з Індії в інші держави.

Та заглянемо знову до хатини, яку подружжя придбало, заощаджуючи на всьому, в тому числі й одязі, їжі.

- Будиночок зовні не дуже показний. То руки Розки зробили в ньому затишок, - говорив Віктор. - Вона, знаєте, до чого не торкнеться - чи це син наш або донька, квітка, грядка - все оживає... Навіть яблуні, які до того, як ми переселилися на Цегельну вулицю, не плодоносили. Варто було моїй дружині полити їх водою, попідсипувати грунтом, обрізати їх гілки - зацвіли, дали урожай...

ХОЛОДНА ЗИМА 1999-го

Ромка з закарпатського райцентру Перечин просила милостиню на Тернопільщині, залишивши вдома п'ятеро дітей.

- Ви ще така молода й гарна, а простягаєте руку? - якось вдарили її сердиті слова. - Працювати треба...

- Господи! - затамувала в грудях зойк, - а хіба я приїжджала б за тридев'ять земель, коли б мала роботу?

З похиленою, наче б важкою головою, під старечою темною хусткою, пішла до воріт. Подумки дала слово: "Не буде ніколи йти до жителів великих котеджів. Тамтешні господарі не визнають бідність і бідних..."

Легке пальто пропускало холод. Та й ноги ставали важкими. Не гріли замшеві (чи, відверто кажучи, під замш) чоботи.

Після розмови з господинею котеджу, їй щось усередині заболіло. Пригадалася розповідь матері про вечір. Коли за столом збирається уся християнська родина, небо розкривається, є можливість поспілкуватися усьому земному з небесним.

За спогаданками не отямилася, коли після третіх або четвертих навіданок у будинки (з усього видно престижної вулиці) вийшла на велику дорогу. Та, зробивши кілька кроків, посковзнулася й упала.

"Швидка" на чийсь виклик приїхала й помчала в місцеву лікарню. В пологове відділення. Невдовзі на світ з'явилася чорноока дівчинка.

Коли породілля прийшла до тями й поцікавилася новонародженим немовлям, то почула: "Ви народили кволеньку дитину. Вашій дочці потрібен постійний медичний догляд. Ми знаємо, що ви не маєте змоги його забезпечити".

- А що робити? - болем обізвалася мати. - Вдома у мене п'ятеро дрібнят... Одне менше іншого. Чоловік опікується дітьми, але волів би мати якусь роботу. В нашому райцентрі майже всі роми є безробітними.

Лікарі сказали: треба боротися за донечку.

Молилася, аби Господь не відбирав життя від її крихіточки. І вже, коли надія скресла, - ось-ось мала покинути сей грішний світ донечка, Всевишній після того, як попросила вкотре, змилосердився, почув її голос.

ЛИШАЮ ТЕБЕ ЦИМ ЛЮДЯМ ТИМЧАСОВО

Йшла поснігованими вулицями й на гадку знову спало: треба загадати бажання під зимовий вечір. Стала, перехрестилася й мовила: "Господи, порятуй дитину.Я грішна, а вона ще нічим перед тобою не завинила. Янголятко. Я народила в муках п'ятьох. Ще така молода... Ця дитина схожа на нас з Віктором. Не поправляється. Духом одним тримається за життя. Лікарі кажуть: "Ти не зумієш порятувати донечку, бо їй потрібен медичний догляд. Сама вже не маєш молока..."

А вже коли зачиняла двері кабінету, де з нею вели розмову, то почула: "Не напишеш заяви, що довіриш дитину нам - не порятуєш її. Любові твоєї їй треба. Та до неї ще необхідні умови..."

Здоровий глузд переміг емоції. Таки написала заяву. Але передавала Беллу тимчасово. До кращих часів. А вони, сподівалася, в них із Віктором будуть. Хоча б один із сім'ї мусить мати тверду роботу...

НАДІЯ ВМИРАЄ ОСТАННЬОЮ

Там, в будиночку під горою, день починався і закінчувався дитячим гомоном.

Одного дня то було. Сусідське ромське дівча, котре дружило з одною з доньок Рози Адам, заторсало дверну ручку: "До вас гості йдуть. Здалека..."

Майже всі випурхнули.

Зчудована незнайома молода пані вітається незрозумілою мовою, тягнеться до сумочки з гостинцями. Друга, теж симпатична, але з усього видно, що наша українка, перекладає мовлення англійською.

Я з Лос-Анджелеса, Америка, - тільки й зрозуміла Роза. - Прошу за Беллочку -Джесіку...Вдочерити хочемо...

Наразі вишумувала в голові ковзка дорога, лікарі, пригадалися слова заяви, худеньке тільце крихітної донечки...

- Заходьте, прошу , - розчинила навіть двері. А братики і сестрички Беллочки з подивом спостерігали за двома панями, які сіли на диван-ліжко.

Іноді й найнесподіваніші рішення здаються ілюзорними, нереальними. Роза раптом відчула, що цю молоду жінку вона неодноразово бачила уві сні. Ніби схилялася вона над колискою її дівчинки. А поруч стояв високий молодий чоловік.

- Пані Розо, я буду з вами відверта. Ми з чоловіком хочемо удочерити вашу донечку. Не одразу дійшли такого рішення...Я б хотіла почути, що скажете... Вона така гарненька. І сама мене вибрала...

Показала світлини Беллочки, лічниці Лос-Анджелеса, своїх батьків. Перекладачка ледве встигала за спішною мовою гості з Америки.

- Як Ви її пані вибрали? Це моя донька... Ми її любимо...

- Нехай буде Вашою і моєю донькою, - наразі витерла непрохані сльози симпатична американка.

- Але ж ви пані така молода. У вас ще можуть бути свої діти...

- Ні, ні. Не кажіть так. Ми з чоловіком усе знаємо... Я приїхала в Україну, завітала в Тернопільську обласну дитячу лікарню, аби стати опікуном чи усиновити дитину. Своїх ще Бог не дав... Я собі нагледіла біляве дівчатко...Казали: нібито росіяночка.... Я на національність не дивилася. Помітила, що дівчинка дуже гарненька, жвава! Почала думати про оформлення необхідних документів. Вже коли збиралася виходити, то почула крик: "Мамо!.." Глянула й остовпіла: до мене поспішала чорнява дівчинка, з гарними кучерями на голівці. Схопила твердо за руку... Думала, що від того радісного "Мамо!", теплої долоньки у моїй руці, - не витримаю й закричу, або заплачу... В ту хвилину я зрозуміла: "Це моя донечка..."

***

... І пошта почала приносити листи, світлини з далекого Лос-Анджелеса. Почастішили телефонні дзвінки.

А оце - від других батька і мами купа світлин.

Подружжя Робертсон, вітаючи подружжя Адамів, писало:

"... Ми любимо її і хочемо, щоби знала про своє коріння. Гордилася тим, ким вона є. Вродливе ромське дитя в Америці побачило майже все цікаве. Не знаємо, що нового й показати."

Юлія Зейкан,
смт Перечин
на Закарпатті

На світлині: Джесіка Робертсон.

Крейчуне асва

Різдвяні сльози

Майже півторатисячна ромська громада проживає в прикордонному місті Чоп. Чимало її людей стали прототипами героїв творів літераторки Марії Іллійш. Сюжети пані Марія вихоплює з життя тих, кого добре знає, з ким зустрічається на журналістських дорогах.

Бейло взяв скрипку, яку успадкував від батька і акуратно здув з неї порох. Подивився на п'ятьох дітей, які сиділи біля печі і їли картоплю в мундирах, а потім сказав дружині: - Нічого, жінко, піду грати, може принесу що-небуть для дітей.

Бейло працював вантажником в одному великому меблевому магазині, але його нещодавно звільнили, сказавши, що нема роботи.

Падав пухнастий сніг. Бейло йшов зі своєю скрипкою і по дорозі милувався яскравими ялинками, які дуже гарно сяяли з різних віконечок. Їхні вогні блимали і різнокольоровим мерехтінням відбивались на вечірньому снігу.

По дорозі Бейло зайшов до товариша:

- Дюрі, бери свою гармошку та ідемо до панів, може щось заробимо.

По дорозі Бейло знову заговорив:

- Якщо згадаю старі часи, на серці стає сумно. Дружина на кожне Різдво пекла тістечка і готувала гуску. Ялина теж була. А потім пішло - поїхало. Спочатку зарплату почали невчасно видавати, а потім взагалі звільнили з роботи. На моє місце начальник прийняв свого похресника, хоч він молодий і йому не треба годувати п'ятьох дітей.

- Бейло, з цим потрібно змиритися, влада у них в руках. Спробуй тільки проти них виступити або пожалітися - зразу посадять, попередив свого товариша Дюрі.

- Та я не жаліюсь. Знаю, є там хтось, - і показав пальцем вгору.

- Він все бачить і вирішує, хто на що заслуговує.

Друзі зупинились біля одного гарного і великого будинку, стали біля дверей і почали грати. Господарка вийшла і запросила їх у дім. Пригостила на дорогу дала по шматочку тістечка. Як вийшли, Дюрі знову заговорив:

- Бейло, підемо до твого колишнього начальника.

- Я не проти, - сказав Бейло.

Пішли. Біля дверей зупинились і почали грати. Спочатку різдвяну мелодію, а потім одну легку пісню і чардаш.

- Що, Бейло, невже ти жебракуєш? - спитав, відчинивши двері, колишній начальник. А потім крикнув дружині, що була на кухні:

- А ну подивись курей, чи всі на місці.

У Бейли загорілося обличчя від сорому та приниження. Він лише сказав:

- Хоч я ром, але в житті ще нічого не вкрав.

Інші люди були не такими жорстокими. Музиканти назбирали трохи грошей, купили дітям солодощі.

Вдома віддав дітям тістечка. Сів, подивився на стелю і відвернувся, щоб витерти непрохані сльози.

Марія Іллійш

ВІТАЄМО ПЕРЕМОЖЦІВ

Редакція газети "Романі Яг" підбила підсумки конкурсу "Ромська Красуня - 2002".

Ромка, топ-модель Інгріда Тирпак - ведуча рубики:

У конкурсі взяли участь 45 дівчат з різних регіонів. Порадившись, члени журі визначили переможців:

Перше місце присуджено Тамілі, 14 років (м.Москва),

Друге місце поділили Оксана, 15 років (с.Боржава) і Оксана , 16 років (м.Харків).

Третє місце присуджено Нелі, 14 років (м.Ужгород), Рената, 17 років (м.Чоп), Катерині, 14 років (м.Мукачево).

Всім дівчатам будуть надіслані цінні подарунки.

На численні прохання читачів рубрика "Ромська Красуня - 2003" буде продовжена.

Книга в газеті

Аладар АДАМ, Юлія ЗЕЙКАН, Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

Білий камінь з чорної катівні

Чі думіндьом (ґіндисардем) про пгуріпе манґава жутипе...

Не думала аж на старість проситиму помочі...

Не знаю, чи є в краї (Закарпатті) ще одна ромка, котра б дожила мого віку. Народилася за два роки до Жовтневої революції, про яку сьогоднішня молодь знає хіба що з книжок по історії. Та й пораз до мене приходять молодші (а я живу з онукою та правнукою, яка учиться ходити й говорити) й запитують, чи бачила живих німців та мадярських жандармів, які погано ставилися до ромів? Я тоді говорю, що не лише бачила, й пережила дуже важко ті часи.

Мій батько, Йовнаш Шоні, народився ще в минулому столітті. Був він роботящим ромом. Знав різні ремесла. І нас, дітей, вони з мамою вчили шанувати будь-яку працю, казали: "Мусите знати хліб пекти, їжу готувати, вогонь розкладати й коней запрягати".

Мама моя померла в сорок п'ять років. Була спокійною, відправляючись на той світ: діти вже мають свої сім'ї, самі на себе заробляють. А батька похоронили, коли мав уже поважний вік. Перед смертю скликав усіх рідних і сказав: "Хворість мучить. Мушу йти від вас..."

І пішов із сього світу в другий...

... Коли німці прийшли - малам уже шестеро дітей. Що почало творитися з ромами... Коли нинішньому поколінню розказувати, то не дуже ймуть тому віри. Мовляв, вигадує бабуся. А я, мов на сповіді перед священиком, правду розказую. Від знайомих у селі угорців почули: треба б худобину продати або ж порізати, бо вже в Ужгороді повно німців, у деякі ромські табори вже добралися. Їх позакривали, людей у книги позаписували, позначили тих, кого вивезуть на примусові роботи в Німеччину, а хто - буде мобілізований на роботи в горах...

Вірили й не дуже. Аж одного передвечора загуркотів мотоцикл біля наших воріт. За ним другий, третій. Пам'ятаю, що мене якимось держаком оглушили (чоловік згодом казав, що то від рушниці прикладом). Я знепритомніла й отямилася лише тоді, коли покійний нині чоловік (а він дожив 95 літ і помер не так давно) клав на моє чоло вологу білу шматину, а сусідка-угорка (ми жили дружно, ромських родин у Тарнівцях було небаагато) щось дала нюхати...

Очунявши дізналася: забрали німці з нашого господарства, на яке трудно стягувалися, відриваючи від себе й добру їжу, економлячи на одязі та всьому іншому, все: корів - одну молочну і одну ялівку (її можна було здати на м'ясо), двох коней, кілька свиней з малими поросятами. Не кажу вже про іншу живність: курей, гусей.

Чоловік мені почав утовкмачуватти: "Треба нам тікати, бо знову прийдуть уже за нами!" Спершу в моїй голові все мовлене чоловіком і добрими сусідами-угорцями, які ризикували життям, коли б дізналися, що спілкуються з ромами, - не вкладалося.

Я довго не могла зорієнтуватися в тому, що відбувається. А коли все зрозуміла - страх обійняв. Думаю, що ви знаєте: в усі часи діяла "ромська пошта". Отож вона приносила нам чорні вісті: ромські табори у багатьох селах перетворювалися в гетто з колючими дротами. Вихід за їх межі - розстріл або передчасне відправлення на ближню станцію - звідти в "глухих" вагонах їхали на примусові роботи - в Угорщину, Німеччину...

... А я, взявши найнеобхідніше, вирішила втекти туди, де мала рідних - у сусідню Словаччину. Там у Древньовцях були рідні, котрі могли дати сякий-такий прихисток. До слова, з 14 мною народжених дітей, 5 померли.

Та ж "ромська пошта" доносила: в Павловці (Словаччина) розстрілювали непокірних ромів. Але ми втікали, бо знали: в Тарновцях лише кілька ромських сімей. Найбільша - наша...

У Древньовцях жив батько. Я знала, що він не дасть мені та дітям померти. Якийсь кусень хліба виділить...

... А що робили з ромами в таборах краю, з якого втекли? Глумилися на жінками: наголо машинкою стригли волосся. А хто знає з нині молодих чи й середнього віку ромок - ромки мали красиві

ДИВУЮТЬСЯ ЇХ МАЙСТЕРНОСТІ

Завдяки Канадському фонду, який очолює Володимир Синюк, з 1 вересня цього року при ПТУ №6 було відкрито групу перукарів з 8 чоловік для ромських дівчат. А втілення в життя цього проекту знаходиться, так би мовити, під пильним оком Товариства "Романі Зор".

На 4-місячних курсах дівчата освоюють дві спеціальності: чоловічий і жіночий перукар, а також різноманітні перукарські ази - стрижки, завивки, зачіски на коротке і довге волосся, фарбування волосся та ін. А для того, щоб виконувати усі ці види робіт, дівчатам потрібно знати, які засоби й інструменти для цього потрібні і як ними користуватися. Все це вони освоюють на теоретичних заняттях з матеріалознавства. А ще є уроки з викладання санітарії та гігієни, адже під час перукарських робіт такі знання надзвичайно потрібні. А щоб, не дай Боже, не ушкодити клієнта під час обслуговування, то детально вивчають, як правильно використовувати гострі і колючі інструменти, а також електроприлади.

Усі заняття з дівчатами проводить майстер виробничого навчання, досвідчений працівник з перукарських справ Лідія Василівна Смирнова.

– Пані Лідіє, розкажіть коротко про себе і свою роботу з дівчатами на курсах?

- Закінчила я Школу перукарського мистецтва у м.Кострома в 1953р. На Закарпаття приїхала у 1964 р., бо чоловік отримав сюди направлення на роботу. Коли управління Побуткомбінату відкрило у 1969р. учбово-виробничий комбінат, то я там стала працювати майстром виробничого навчання. Далі його реорганізували в училище, де я працюю й досі. Зараз навчаю ромську групу дівчат. А це такі, як Еріка Богдан, Оронка Буков, Нона Гажі, Вікторія Горняк, Христина Лацко, Дарина Горняк, Віталія Горняк і Гізела Шугар.

Заняття дівчата відвідують добре. Діти талановиті, хороше засвоюють матеріал, слухняні, виконують усе їм задане. Вони, як ніхто з їхніх ровесників, прагнуть і виявляють велике бажання оволодіти усім мистецтвом перукарської справи. Адже курси, відкриті Товариством "Романі Зор" вперше за всю історію ромів, дають можливість отримати спеціальність і працювати. Бажаю, щоб влада міста і лідери товариств допомогли випускницям отримати робоче місце, заробляти собі на прожиття й допомагати своїм сім'ям. А ще, щоб вони могли адаптуватися в середовищі й бути рівними з усіма.

– Хто був експонатом або "жертвою" першопрохідників перукарського мистецтва?

- Вчилися дівчата спочатку одна на одній, близьких родичах і знайомих. Далі приходили ромські діти і школярі ЗОШ №14. Здобувши навички перукарської справи, виїжджали у с.Часлівці Ужгородського району й підстригали школярів спеціалізованої школи-інтернату. Наразі приходять до дівчат багато чоловіків,

жінок, дітей з мікрорайону Шахта стригтися, робити завивку і різноманітні зачіски.

– Лідіє Василівно, а чи можуть ваші учениці показати свою вправність?

- Звичайно. За клієнтів візьмемо двох учениць, мене (майстер виробничого навчання), а також попросимо заступника голови Товариства Бориса Бучка.

Невдовзі голову майстра виробничого навчання прикрасила зачіска, яку зробила Оронка Буков. Еріка Богдан і Вікторія Горват виконали своїм клієнткам зачіску на довгому волоссі типу "Колосок". Нона Гажі постригла під "Канадку" Бориса Ладиславовича, який високо оцінив її роботу. Ромську зачіску (з накрученими пасмами на скронях) змайструвала Гізела Шугар. А от зачіску "Каракульча" довелося трохи почекати. Це зачіска, яка виконується на спеціальних бігудях: дрібні накручені спіральні довгі пасма з'являються по всій голові або збираються у пучок на маківці. Це дуже модна зачіска серед молоді.

Дивувалися ми вправності ромських дівчат й одночасно раділи, що їм так подобається бути перукарями. А коли звернулися до батьків учениць, зокрема до Єви Богдан і Валентини Горват, то вони дуже дякували Товариству "Романі Зор" за таку допомогу і були задоволені, що їхні діти матимуть спеціальність. Тільки, щоб діти влаштувалися і не пропало марно їхнє навчання, бідкалися батьки.

Щодо працевлаштування я звернулася до заступника голови Товариства "Романі Зор" Бориса Бучка.

– Які плани у вас, Борисе Ладиславовичу, щодо створення робочих місць випускницям курсів?

- Ці думки і плани не залишають мене. Звертатимемося до міської влади, щоб виділили якесь приміщення у мікрорайоні Шахта. Проситимемо сприяти цьому і міських дупутатів Олега Лукшу й Марію Зілгалову. У разі відмови шукатимемо спонсорів і будемо звертатися до різноманітних фондів. Але все ж таки хотілося, щоб нам допомогла міська влада. І кошти, які вкладені у цю справу, не пропали марно.

Одна з ромок, Сільвія Пап, закінчила однорічні курси при ПТУ № 6 й отримала професію перукаря широкого профілю. Вона допомагає молодим перукарям на курсах оволодівати усіма перукарськими справами і працює у Товаристві "Романі Зор" радником курсів. Отже, на наступних курсах роми матимуть свого майстра виробничого навчання.

– Що побажаєте, дівчата, читачам, працівникам "Романі Яг" і всім майбутнім вашим клієнтам?

– Перш за все вітаємо усіх з Різдвяними і Новорічними святами, бажаємо здоров'я, творчих успіхів і веселих, радісних свят.

Волика Опаленик

На світлинах:

Радник перукарні Сільвія Пап дає цінні поради, як правильно й гарно зробити зачіску типу "Колосок".

Одна з кращих учениць Нона Гажі підстригає заступника голови товариства під "Канадку".

Еріка Богдан виконує зачіску "Каракульча".

кучері, в подеяких - до пліч. Змушували митися в студеній воді (восени чи зимою). Пораз забирали одяг, аби втішатися голими тілами...

У таборах-гетто не вільно було запалювати вечорами навіть свічки, молодих чоловіків ночами забирали (вривалися в домівки німецькі солдати, а також угорські жандарми-пір'яники).

... Коли німців відігнали всі вже мої знайомі (та й не лише) роми знали, що Гітлер застрелився або його вбили, наша сім'я повернулася з Павловців. Звели на вулиці Концовській свій будинок. Дивіться, ось маємо кілька кімнат. Ззовні будинок виглядає добротним, але стіни дали тріщину...

Моя старість - розтягнулася. Мешкають і в обласному центрі онуки. Вони молоді, деякі займаються бізнесом, звели свої хати чи мають квартири. Я рада за них. З усіма ділюся, коли знаю, що та чи інша онука втратила роботу, чи бізнес збитковий...

... Не знаю, кому й дякувати, що на зиму в нашій хаті буде тепло. Онука Вера залишилася з кількамісячним дитям, без чоловіка й батька... Дали продукти.

(Із розповіді Еми Йовнашівни Наці, 23 березня 1915 року народження, жительки села Тарновці Ужгородського району на Закарпатті.)

Переклав із угорської Мирослав Горват, голова обласної молодіжної організації "Романі Черхень"

Одлине ла даякеро татіпе, ай лачіпе

Відібрали материнське тепло, ласку

Дощ не давав вийти з хат нарозбиту вулицю Горну. Та, незважаючи на це, Ференц Ференцович зустрівся з нами. Сів у автомашину. А почали бесіду з ним із запитання: "Чи зберігається в родині світлина його матері, Марії Петрівни?"

- Я знаю про мамку дуже мало. Запам'ятав, як пестила вона мою голову й плакала. Брат старший на шість років - Олександр Говрі - пояснив мені: "Тяжко хвора у нас мамка". Я чув, як сусідка перешіптувалася з бабусею, мовляв, душить її щось у горлі, вочевидь, не довго житиме. А залишаться сирітками й три сестри. Лише по роках я дізнався, що у матері був рак горла.

Важко помирала мамка. Ми стояли всі над нею й плакали так, що, здавалося мені, зойки чути ген за табором. Наша мама ходила по людях просити, та небагато їй давали: трохи картоплі та шмат мелайняника (так звався хліб із кукурудзяної муки).

Коли вже прийшли руські, то пішов до школи, яка була розташована у таборі, чотири класи закінчив. Навчала мене вчителька добра і

чуйна, як мати. Звали її Віра Іванівна Русин. Не скажу, що був найкращим учнем, й не найгіршим, хоч пораз і на босу ногу взував зимою взуванки. Не пригадую, чи й мав і в юності пальто, хіба що як

служив у Севастополі, на флоті, то мав шинель, матроску, безкозирку. Чотири роки ніс дійсну службу, спершу на есмінцю, потім у Севастополь, теж нести військову службу, призвали двоюрідного брата, рома з Свалявського табору. То був 1959 рік. Почав давати керівництву рапорти, щоб мене перевели з корабля служити на берег. До брата. Не зразу, а все ж отримав дозвіл за добру службу. Демобілізувався 1962 року.

Повернувся додому - всі оглядалися на мою моряцьку форму. Чотири роки, проведені в Севастополі, навчили мене багато чого. Одружився на найкрасивішій дівчині. Як і моя найкраща вчителька, звалася Віра. Я від цієї гарної ромки був старшим на 9 років, але вона не зважала на це, казала: "Ти розумний і ми будемо добре жити, хоч обоє і не є багатими. Зате маємо роботящі руки й любимо одне одного".

Народили шестеро дітей і виховали їх. Всі живуть біля нас, окрім старшої доньки Оленки. Усі зяті роботящі. Я виїжджав на сезонні роботи в Казахстан. Багато років мені не зарахували в трудовий стаж, тому моя пенсія 74 гривні, а в дружини - 87 гривень. Ледве зводимо якось кінці з кінцями. Зяті не мають твердої роботи, тому сім'єю заготовляємо лозу, плетемо кошики, носимо на базар і обмінюємо на продукти.

Моє здоров'я загублене в Казахстані. Там працювали на будовах, виготовляли для ферм саманні цеглини. Та й вдома трудився, доки було де. Ніяк не зіпнемося на ноги, щоб придбати хоч одного коня. Доводиться на плечах носити з лісу хмиз, аби не замерзнути в сльотаву осінь та зиму. Підростають вже й онуки. Їм розповідаємо і про тяжкі часи Голокосту, коли винищувався ромський народ, і про службу в морфлоті. Сам із старшим братом не знав материнської ласки, та й батько після війська теж повернувся хворим. Виховували вони нас з бабусею, щоб не цуралися ніякої роботи, шанували людей.

Із розповіді Ференца Ференцовича Онуца. Народився 11 грудня 1940 р.

Свалявський ромський табір.

На світлині: *Ференц Онуц під час військової служби.*

РЕЗОНАНС

Шел грамі... ай Світлана
Сто грамів... і Світлана

Й не думалося б, що невеличка репліка "Бі ворбако" ("З приводу і без всякого"), вміщена в газеті "Романі Яг" за 11 грудня ц.р. викличе такий резонанс серед наших читачів. Виявляється, не лише в Ужгороді, а й інших регіонах України, якщо трапиться якась історія, або ж трагедія, вже не кажучи про вбивство, то ті, хто б мав дотримуватися Букви закону, як писала наша газета - переодягнуті в цивільне, ловлять на вулиці, так званих свідків з числа ромів і везуть їх в УАЗиках, чи іншому транспорті у відділи міліції.

Наші читачі запитують: "Хто ж убив Світлану?" Вони переважно не вірять, що це був ром.

І дійсно, цей безпрецедентний випадок у мікрорайоні Шахта, не зв'язаний з цією національною меншиною.

... Із вікна редакції "Романі Яг" видно багатоповерхівку на вулиці Канальній. Торік в одній з квартир поселилася 51-річна Світлана з сином. Кажуть, то вбита здобула дві вищі освіти. Однак, особисте життя в неї не склалося.

Того дня, коли трапилася трагедія, Світлана поверталася додому, накупивши дві сумки продуктів. Дорогою зустріла знайомого Дмитра. Попросила його, аби допоміг. Чоловік охоче погодився донести сумки. У квартирі Дмитро розсівся як у себе вдома. Ясна річ, без пригощання не обійшлося. Коли вже все було випито, Світлана глянула на годинник. Ось-ось мав повернутися син. Не хотіла, аби він застав її знайомого, який був неодноразово судимий.

Для читачів скажемо, що суду ще не було, і ми передаємо цю історію від людей, які знали Світлану.

Хотіли поговорити із сином Світлани, та знайомі цієї сім'ї порадили не травмувати його, бо важко переносить цю трагедію. Бо й на грунті заглядання матері у чарку, не раз у них були гострі розмови.

Дмитро не дуже хотів іти з теплої квартири. Світлана ж вирішила вивести його у будь-який спосіб. У холодильнику тримала добрий шмат м'яса, отож сказала, що може комусь продасть і будуть гроші, на них можна буде купити горілку.

Дмитро не дуже піддавався на умовляння. Та все ж Світлана вивела його на вулицю.

Випадкові перехожі не дуже хотіли купляти м'ясо. Отож подалися у Доманинці (передмістя обласного центру). Що ж трапилося дорогою - невідомо. Тридцятип'ятирічний Дмитро мав на собі куртку, в одній з кишень якої був ніж, яким і завдав чотирнадцять ран Світлані.

Експерти припускають, що якби своєчасно була надана медична допомога, то життя жінки ще можна було б врятувати.

Ми побували і в крамницях, де, за словами знайомих Світлани, вона купувала продукти. Цікавилися особою злочинця.

Жаль, що так трагічно закінчилося життя жінки. Йдучи слідами цієї трагедії, ми розмовляли з багатьма ромами. Деякі з них Світлану знали особисто.

Як бачимо, вбивцею виявився не ром. Правоохоронці перед ними не вибачились, хоч змусили перебувати у стінах міськвідділу міліції без їжі чи не добу.

Хочеться вірити, що випадок із Світланою - це і тема для роздумів правоохоронців. Адже Конституція України забороняє катування. Та міліція часто катує і б'є затриманих і ув'язнених.

У даному випадку мається на увазі затримання двох ромів тільки тому, що їх підозрювали у вчиненні злочину. І те, що ці люди не мали змогу внести гроші за їжу і залишилися голодними є нічим іншим, як однією з форм катування.

Михайло Петрів,
м.Ужгород

Англа Дівес міліціяко - родас чачіпе
Перед Днем міліції - безправність

"Бездушне ставлення до громадян та їх запитів підриває віру в силу Закона, принижує авторитет держави, органів внутрішніх справ".
(Витяг з кодексу честі працівників органів внутрішніх справ)

"Терміново приїжджайте. У нас твориться щось несусвітнє..." І далі тривожний голос у телефонній трубці замовк... Через хвилинку пішли інші дзвінки. У них - про безправність, яку напередодні Дня міліції роблять вартові правопорядку в місті обласного підпорядкування - Мукачеві.

19 грудня неподалік ромського табору, в якому проживає близько 5 тисяч жителів, було знайдено тіло вбитої жінки. Злочин був на диво жорстоким: роздягнена жінка, вбита якимось тупим предметом. Хто ж цей варвар?

Держава і суспільство дбають, щоб люди жили нормально, їх права і свободи були захищені. А захищати їх, себто права і свободи, мають вартові правопорядку, на яких покладено нелегкі і відповідальні завдання у боротьбі з злочинністю, зміцненні законності.

Трагедія, ясна річ, схвилювала не лише табір. Жителі міста та й району були нажахані злочином. Невже в місті над Латорицею з'явився новий Онопрієнко?! На місце прибули представники міліції.

Група журналістів "Романі Яг" в складі якої і представник правозахисного центру, зафіксувала ось таку картину.

Десь близько одинадцятої години дня прибули в табір, а звідти поїхали в міськвідділ міліції. Там відмовили у прийомі, бо почалися урочистості з нагоди Дня міліції.

У скверику, неподалік міліції, стояв гурт із 14 осіб. Серед них був і єдиний ромський художник Йосип Балог, сина якого, Антона, забрали, котрий з гіркотою мовив: "Ще цю зиму якось перезимую, а далі буду намагатися втекти з Мукачева, щоб у чужій країні жити по-людськи".

Здавалося б, випадок в Ужгороді стосовно ромів (див. матеріал "Сто грамів... і Світлана") мав би змінити ставлення працівників певних відділів міліції до ромів.

Ми далекі від того, що всі правоохоронці "вороже налаштовані до цієї меншини".

Ми далекі від того, що всі роми здатні на правопорушення та і злочини.

Затримання понад 40 ромів різного віку, в тому числі неповнолітніх (з 18 години вечора 19 грудня до нашого приїзду близько 11 години 20 грудня), побиття з метою вибити свідчення - і це будь-яким способом! Хіба це метод роботи!

Золтан Р. говорив: "Мене затримали близько п'ятої години вечора на вулиці. Завантажили, наче якийсь вантаж, у машину. У відділенні міліції дали в руки молоток і змушували показувати, як ним можна вбити людину..."

Наша газета паралельно із розслідуванням, яке проводить міліція, проводитиме і своє журналістське. Безправність! Інакше не назвеш події, свідчення про які нам давали ті, кого затримувала міліція.

- "Нас вигнали о 5 годині ранку у внутрішній дворик і змусили стояти кілька годин. Багато з нас були легко одягнуті. Жодного разу за понад добу не отримували їжу, хоч серед затриманих були і хворі."

Ми зустрілися з начальником управління карного розшуку області В.П. Русином, начальником відділення дільничних інспекторів міліції І.І.Заревою. Нам говорили, що іде розкриття злочину і ніколи запросити для вияснення ситуації.

"Не заважайте нам працювати..."

"Ромів ніхто не б'є, не ображає". Ось так!

Ми покидали Мукачево, а під стінами міськвідділу стояв великий гурт ромок, які від безсилля плакали.

Між тим понад сорок затриманих залишалися за стінами цієї будови.

Детальніше про злочин у Мукачеві інформуватимемо Вас, дорогі читачі!

Наш. кор.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У 2001 РОЦІ

Доповідь Бюро демократії, прав людини і праці Держдепартаменту США щодо практики в сфері прав людини в Україні*

Розділ 1

Повага недоторканності особи, що передбачає свободу особи від таких явищ як:

В. Застосування катувань та жорстоке, нелюдяне або таке, що принижує гідність поводження чи покарання

Конституція України забороняє покарання. Однак міліція та працівники виправних закладів часто катують і б'ють затриманих і ув'язнених, і було чимало повідомлень про такі знущання. "Міжнародна Амністія" та інші правозахисні групи отримували постійні свідчення про те, що спецпідрозділи міліції "Беркут" били і катували ув'язнених під час планових навчань.

Міліція також погано поводилася з ромами, особливо у Закарпатській області, а також переслідувала і погано поводилася з особами з темним відтінком шкіри. Представники цих груп скаржилися, що керівники міліції зазвичай ігнорують, а іноді підбурюють насильство проти них.

У 1998 році уряд створив Державний департамент з питань виконання покарань для того, щоб він наглядав за реформою пенітенціарної системи і виступав у ролі адміністративного центру пенітенціарної системи. Новий департамент спочатку було підпорядковано міністерству внутрішніх справ, але в 1999 році президентським указом йому було надано статус самостійної урядової агенції. Проте правозахисні групи повідомляють, що ця зміна статусу не вплинула на практику Департаменту, і що громадський контроль за його діяльністю незначний. Хоча уряд здійснив деякі програми для перепідготовки працівників міліції і пенітенціарної системи, покарано було лише невелику частку тих, хто здійснював або потурав насильству щодо затриманих і ув'язнених. У березні керівництво Департаменту з виконання покарань змінилося, і деякі правозахисні групи повідомляли, що, як наслідок, Департамент більш ефективно розглядав скарги з прав людини.

Тюремні умови залишилися поганими і загрозливими для життя. Згідно з офіційними джерелами, інформація про стан тюремних стін і огорож, так само як і будівель СІЗО, розглядається як державна таємниця. Відповідно до скарг, отриманих з бюро Уповноваженого і неурядових правозахисних організацій, працівники виправної системи залякують ув'язнених та погано поводяться з ними. Частково внаслідок гострої економічної кризи в'язниці та СІЗО дуже переповнені і не мають належних санітарних умов та медичної допомоги. За офіційною статистикою Департаменту виконання покарань, протягом перших 6 місяців цього року в місцях позбавлення волі сталося 865 смертних випадків. Погані санітарні умови призвели до 300 смертей від хвороб, на кшталт туберкульозу, а 13 від дизентерії. Часто трапляються випадки вбивства в'язнів іншими в'язнями, а 13 осіб, як було офіційно повідомлено, вчинили самогубство, хоча правозахисні групи вважають, що кількість самогубств повинна бути вищою. Через відсутність у країні добре розробленої системи умовних покарань, а також через той факт, що закон не робить різниці між місдиміноpами і фелоніями .

Розділ 2

Дотримання громадянських свобод, включно з такими аспектами:

Г. Свобода пересування в межах держави, міжнародні подорожі та репатріація

Ці права передбачено Конституцією, і влада загалом, хоча і з деякими обмеженнями, поважає їх на практиці. До листопада система прописки - загальнонаціональна вимога реєстрації на місці праці і прописка за місцем проживання для того, щоб мати право на доступ до соціальних послуг - залишалася чинною. Доступ до деяких соціальних послуг був обмежений місцем, де особа була зареєстрована. Наприклад, особи, які переїхали в інші області для роботи в приватному секторі, могли отримати відмову в належному доступі до безкоштовного медичного обслуговування та інших послуг, які надаються урядом. У листопаді Конституційний Суд постановив, що система прописки є неконституційною. Уряд все ще не здійснив її заміну інформаційним реєстром, і хоча штрафи за проживання більше не застосовувалися, на кінець року була недоступна інформація, для того, щоб визначити, чи мали особи, які не були зареєстровані, доступ до соціальних послуг, у яких їм відмовляли попередньо. Правозахисні організації повідомляли про випадки з особами, які були позбавлені реєстрації свого місця проживання, виселені з своїх будинків і ставали бездомними через кримінальне шахрайство або судову помилку. Поліція також безпідставно затримувала людей під час поширених перевірок документів і оглядів транспортних засобів.

Розділ 5

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА РАСОВОЮ ОЗНАКОЮ, СТАТТЮ, РЕЛІГІЄЮ, ФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ, МОВОЮ АБО ЗА СОЦІАЛЬНИМ СТАНОМ

Д. Національні, расові, етнічні меншини

Часті переслідування расових меншин становлять проблему, що загострюється. Міліція звично затримує темношкірих осіб для безпідставних перевірок документів, в той час, як перевірки документів іноземців із європейською зовнішністю проводяться рідко. Хоча органи влади проводили дисциплінарні заходи щодо працівників міліції, які брали участь у такому переслідування, коли до цих випадків було привернуто їхню увагу. Такі випадки залишилися звичайними. Крім того, зросла кількість повідомлень щодо насильства з мотивів раси проти осіб африканського та азіатського походжень. Представники цих груп скаржилися, що працівники міліції звичайно ігнорували, а іноді підбурювали до насильства щодо них.

Роми переживають значну соціальну дискримінацію. За даними опитувань громадської думки, нетерпимість до ромів більша, ніж до будь-яких етнічних груп. Роми зазнавали насильства та утисків з боку міліції, особливо в Закарпатській області.

* Витяги взяті із брошури, виданої у 2002 році Харківською правозахисною групою (переклад з англійської)

Арагостинас!
Манґас нейве лаче бувтя!
ВІТАЄМО!
Бажаємо нових творчих здобутків!

Читачів у Міхи (Михайла) Козимиренка по всій Україні та поза нею – нівроку! Вітаючи відомого поета з Новоріччям, Закарпатська Асоціація ромських організацій "Екгіпе" ("Єдність") водночас просить Державний комітет національностей та міграції України присвоїти члену Національної Спілки письменників України М. Козимиренку почесне звання Заслуженого працівника культури України за значний внесок у розвиток ромської культури, створення високохудожніх творів ромською мовою.

Голова Асоціації "Екгіпе" ("Єдність") Аладар Адам.

P.S. **Редакція "Романі Яг" теж вітає свого автора з Новоріччям і підтримує пропозицію Асоціації "Екгіпе" ("Єдність") про присвоєння М. Козимиренку звання Заслуженого працівника культури України.**

БАХТАЛО НЕЙВО БЕРШ!

Те авен бахтале са е рома пре лума. Те жутил лен о Сунто Девлоро андо сунто Крейчуно Нейве 2003 бершеса

Алфредо Янковіч.
"Романо Чіб"
ром анда Еквадоро

Веселих свят і щасливого Нового року!

Дорога родино в "Романі Яг"!

Я, Адріяна Омелянівна з дому Гельбіг, яка спілкувалася з вами під час збору матеріалу для моєї роботи про ромський танок й проживала в ромському таборі, із далекого США, вітаю Вас і обіцяю: буду часто приїжджати і Вас не забувати.

Цьомаю

Адріяна Гельбіг, аспірантка Колумбійського університету.

Лошаса е романе чгавора ужарен Нейво 2003 берш - берш Паєскі Бакрі

Весело ромська дітвора зустрічає Новий 2003 рік - рік Водяної Вівці

Ой, весела в дітвори буде зима. Адже незабаром Новий рік і зимові канікули. А щоб рік був веселим, радісним і щасливим, то діти намагаються своїми добрими вчинками і хорошим навчанням, а також повагою до старших і своєю старанністю привабити до себе Святого Миколая, а також Діда Мороза, щоб вони принесли їм гарні подарунки, а нашим рідним і всім здоров'я і щастя. Отож в садочках і школах весело проходить перше зимове свято - Святого Миколая.

Весело зустріли Новорічні свята у ЗОШ №13, де працює директором енергійна, симпатична ромка з вищою освітою **Мар'яна Іванівна Савко.**

x x x

Наступаючий 2003 рік - рік Водяної Вівці, хоч і не стане головним у вашому житті, однак значення тих подій, які відбуваються, тяжко переоцінити. Зірки не тільки осявають вам мету і шлях до неї, але і дарують своє опікунство. Не треба прискорювати події й гнатися за удачею, вона сама до вас прийде. З Новим роком, з новим щастям! - так розпочала новорічне свято ведуча Діана Реган з учнями ЗОШ №13.

Хороводом навколо розкішної ялинки, яка сяяла серед залу, учні у святкових маскарадних костюмах співають: "У просторий світлий зал усіх ялинка кличе...", а потім колядку на честь Різдва Христового "Нова радість стала".

Далі розпочалося Свято казки. Ролі виконують: Казка - Єва Лацко; Зима - Еріка Конді; Снігуронька - Діана Ніжу. Звірі: Ведмідь, Лисиця, Білочка, Зайчик - усі танцюють, співають і кличуть до себе на свято Діда Мороза. Але по черзі у барвистих костюмах з мітлою приходять чотири Баби Яги (Неля Адам, Діана Тирпак, Віола Біджо, Діана Йонаш). Веселять дітей, жартують, співають. Просять школярів, щоб їх залишили разом з ними зустрічати Новий рік. Діти погодилися і знову кличуть Діда Мороза. І він з'являється з важким мішком за плечима, у якому знаходяться подарунки. Поклавши свою ношу в бік, Дід Мороз починає веселитися разом з учнями. Діти по черзі розповідають Діду Морозу вірші, співають, відгадують загадки. І за це їм він вручає подарунки.

А ввечері відбувся новорічний карнавал для старшокласників. Усі новорічні костюми виготовлені власноручно під керівництвом вчительки Марти Степанівни Гасинець.

Кращими Дід Мороз визнав маску Чорта (Мілан Шугар, 8 кл.); Баби Яги (Неля Адам, 9 кл.); Сніжинки (Діана Міло, 3 "Б" кл), Зайчика (Адам Янош, 4 кл.); Білочки (Ельвіра Вароді, 3 "Б" кл.). Усіх нагороджено призами.

Отож, діти, рік Вівці дає вам можливість показати себе з різного боку й у всій красі.

Весело, радісно і дружно зустріли перші Новорічні свята і учні ЗОШ №14. Спочатку педагог-організатор Руслана Бобонич розповіла легенду про Святого Миколая, а діти показали сценки-казки, після яких учні декламували вірші, співали пісні, танцювали. За кращі святкові номери діти отримували подарунки. А їх було понад тридцять, які вручив голова Товариства "Романі Зор" Валерій Плісов.

Насамкінець Руслана Бабонич виголошує: "На порозі - Новий рік і Різдво Христове. А чи кожен з вас ці свята з хорошими успіхами зустрічати готовий?!"

- Готові! Готові! - відповідають хором діти.

Святкувала разом з учнями Волика Опаленик

На світлинах: Національний ромський танець виконує **Жанета Горват** і **Катерина Бурмич**.

Голова Товариства "Романі Зор" **Валерій Плісов** вручає призи кращим виконавцям сценки-казки.

У передноворічні дні не зачинялися двері "Романі Яг". Серед відвідувачів було і чимало дітей, які приносили листи до Санта Клауса (Діда Мороза).

А у новорічні дні у конференц-залі "Романі Яг" по вул. Дунаєвського, 18 відбудеться презентація четвертого номера дитячого ромського журналу "Кгаморо" ("Сонечко"). І маленькі добрі друзі газети "Романі Яг" та часопису "Кгаморо" отримають призи. На жаль, вони будуть скромніші за ті, які просять. А просять - різне.

Манґіпе ко Санта Клаусо
З прохань до Санта Клауса

Діти із ЗОШ № 14 бажають:

"Діду Морозе і Святий Миколає, пошліть моїй мамі і всій родині міцного здоров'я". - Рудольф Токар, 12 років

"Я хочу, щоб Дід Мороз приніс мені лижі". - Андрій Адам, 10 років

"Діду Морозе, будь ласка, принеси мені срібну ялинку". - Євген Лацко, 10 років

"... велику ляльку, шоколадку". - Олена Клімак, 8 років

"... машинку з пультом керування". - Річард Поприга, 9 років

"... робота, що ходить". - Томаш Човка, 8 років

"... шкіряний футбольний м'яч". - Роман Баджо, 12 років

Школярі ЗОШ № 13 теж виявили свої бажання:

"Мені б класні лижі потрібно, я так дуже хочу". - Роберт Вароді, 12 років

"Мрію мати велосипед, а чи справдиться моя мрія". - Владислав Сурмай, 10 років

"... здоров'я, щастя, солодощі". - Єва Вароді, 10 років

"... мобільний телефон". - Еріка Конді, 12 років

"... лижі і взуття до них". - Віталій Сурмай, 10 років

Сподіваємося, що усі ваші побажання Санта Клаус (Дід Мороз) прочитає і вирішить, як йому встигнути все придбати і принести вам на Новий рік. Але запам'ятайте, діти, що тільки тим, у першу чергу, Дід Мороз виконає бажання, хто добре вчився і поводив себе чемно, допомагав батькам.

Нейво бершеско драбаріпе кгатаре Рада

Новорічні поради від Ради

24 грудня - 7 січня

Рада В. - відома віщунка і знахарка. Живе в одному з міст України. До неї звертаються за порадами багато ромів і гадже. Однак всім відповісти не може. Коли ви передплатник нашої газети й надішлете копію квитанції (разом із проханням до Ради) - відповідь гарантуємо.

Наступний рік - рік Водяної Вівці, але на Сході він починається 1 лютого.

ОВЕН - не беріть на себе багато. Даруйте й приймайте у подарунок серйозні речі - бажано коштовності. Радійте кожній вільній хвилині - адже такі "канікули" у вас бувають не часто. Спілкуйтесь з людьми, які мають почуття гумору. А те, що ви не віддали й досі всі борги, нехай вас не засмучує, ви ж , взагалі, дуже чесна людина, віддасьте пізніше.

ТЕЛЕЦЬ - ви могли б почивати на лаврах, але знову вас кудись запрошують. Не забувайте, що день - рік годує. І все-таки вам приємно, що ви зараз "кум королю та сват міністру". Будьте уважні до горла, не пийте холодного та не цілуйтеся на морозі. На початку січня будете мати непогані гроші та гостей, на яких їх і витратите.

БЛИЗНЯТА - не розраховуйте на вашу "другу половину", а налаштуйтесь на те, що вам доведеться відповідати за всю вашу родину. Перша половина січня не принесе прибутку, але зможете трохи розслабитись. У вашому близькому оточенні є, м'яко кажучи, "фантазери", можна трохи їх поставити на місце. Дуже корисно у святкові дні освідчитись у коханні! Нирки - ваше не найсильніше місце, тому будьте обережні з пивом.

РАК - у вас, звичайно, цього року змінилося оточення, але ж воно стало кращим. А те, що вам більше від усіх перепадає від шефа - то це тільки тому, що ви найважливішу роботу виконуєте. Дітей та тварин біля вас багато, а це свідчить про те, що ви хороша людина. От тільки не треба нагадувати своїм близьким про їхні минулі помилки, бо це може ускладнити взаємостосунки, а вам саме тепер потрібне тепле плече поруч.

ЛЕВ - звичайно, ж важко робити стільки справ разом, але ви ж не можете по-іншому. Обов'язково слідкуйте за станом вашого серця та жовчного міхура, особливо 6-7 січня. До вас у гості може приїхати ціла юрба родичів, та хіба роми цього бояться? Не забувайте бути вдячними тим людям, хто допомагав вам останнім часом. Нові стосунки - це добре забуті старі.

ДІВА - ви були не дуже уважні до інтересів своїх родичів, бо захопилися важливими справами. Що ж, це буває. Саме зараз вам дуже корисно подорожувати, але якщо ви за кермом, то перевірте гальма! Можна наважитись на дуже серйозний вчинок, але порадьтесь з вашими друзями та заручіться їх підтримкою. Бажано зробити флюорографію. На вас чекає приємний подарунок від коханої людини!

ТЕРЕЗИ - у найближчі два тижні вам нудьгувати не доведеться, бо попереду цікава робота та надзвичайне натхнення. Приготуйтеся до подорожі, можливо, це будуть заробітки та зустрічі з давніми друзями. А ті, хто залишиться вдома, матимуть дуже напружений графік, бо доведеться сприймати багато нової інформації. Здоров'я поліпшилось, та й, взагалі, нема часу приділяти йому увагу. Цілий місяць доведеться вам дарувати та одержувати подарунки.

СКОРПІОН - від вашої спритності та старання зараз залежить не тільки матеріальне становище, а й стосунки у родині. Обов'язково відвідайте старших родичів та спитайте їх про те, на що не наважились раніше. Допоможіть Терезам та Близнятам. Новорічна ніч буде дуже приємною, але не відбудеться так, як ви її спланували.

СТРІЛЕЦЬ - тепер самий час розібратися, куди ж ви потрапили? Але на це немає сил, бо на вас тисне. Подорож, навіть недалека, дуже додасть вам сили і бажання жити й творити. Тільки одне зауваження - не беріть із собою Левів, бо вони своїми справами захоплять і вас. Ваше матеріальне становище трохи стабілізувалося, але ви - щедра людина, тому доведеться допомогти родичам, які зараз не разом із вами. Діти - це ваше найголовніше джерело натхнення.

КОЗЕРІГ - вітаю вас із наступаючим днем народження! Гостей буде більше, ніж ви розраховуєте, це свідчить про те, що ви - "зірка" і біля вас можна зігрітися всім. Але є невідкладні справи, публічні виступи та грошові "розбірки", не звертайте на це уваги, все владнається саме по собі. Дуже скоро на вас чекає поповнення родини або приїзд родича, якого давно не бачили. Здоров'я все витримає!

ВОДОЛІЙ - чекайте молодих та веселих гостей у Новорічну ніч! Можете здивувати їх незвичайною стравою. Не відкладайте на завтра те, що можна зробити зараз, а треба було ще вчора. Будьте щедрішими до своїх близьких. У нагоді вам стануть ваші однолітки, вони мають корисних знайомих і приведуть вас до них, можливо, це стане вашою новою роботою. Раджу вам бути обережними з піротехнічними засобами!

РИБИ - нещодавно відбулася важлива для вас зустріч. Вона стане початком творчої співдружності та трошки додасть грошей у ваш гаманець. Зараз не дуже сприятливий час для ремонту житла, але потроху готуйте матеріали. Для вашого здоров"я дуже корисним буде масаж.

Діти, народжені наприкінці грудня та на початку січня, як правило, дуже хазяйновиті та серйозні. Вони часто беруть на себе відповідальність за інших, але дуже дотримуються дисципліни та вимагають цього від оточуючих. У них добре виходять справи, які потребують роботи руками. Серед них чимало музикантів або художників, навіть якщо це будівельник, то він все одно гарно співає чи грає. Батьки таких дітей можуть бути спокійними за свою старість.

Вітаю з наступаючим Новим роком, бажаю здоров'я та приємних стосунків!

НОБЕЛІВСЬКІ ЛАУРЕАТИ

Кіплінг авел ке аменде

Кіплінг приходить до нас

Цими зимовими днями літературна (та й не тільки) громадськість світу відзначає ювілейну дату - 95-річчя отримання видатним англійським поетом, прозаїком і новелістом Джозефом Редьярдом Кіплінгом Нобелівської премії. Народився він 30 грудня 1864 року, а помер 18 січня 1936 року. Знавець багатьох мов, в тому числі кількох індійських. В його творах неодноразово згадувалися роми. Він любив цей таємничий, кочовий народ.

Мохнатый шмель -
на душистый хмель,
Мотылек - на вьюнок луговой,
А цыган идет, куда воля ведет,
За своей цыганской звездой!

Так, це слова з романсу фільму, який, напевно, ми всі дивилися "Жорстокий романс" Нікіти Міхалкова. Проте не всі знають, що сам романс написаний на вірші Р.Кіплінга!

В яких лише іпостасях не представав перед нами Кіплінг відтоді, як його твори почали перекладати на слов'янські мови. Дітей зачаровують казки "Рікі-тікі-таві", "Мауглі". У військових таборах і на будовах сталінського часу студенти-комсомольці співали про Африку, яку ніхто з них не бачив.

В Англії слава Кіплінга затьмарилася ще задовго до його смерті. На його похорон не прийшов ні один із відомих англійських письменників. У Росії відчутний вплив Кіплінг мав на Гумільова, Тіхонова, Сімонова, а пізніше на Висоцького, Галича. В СРСР його забороняли кілька разів, особливо наприкінці 80-х за вірші про англійську-афганську війну "Повернись з-під стін Кабула..."

Пропонуємо читачам повну версію вірша-пісні "За цыганской звездой".

Редьярд Киплинг

За цыганской звездой

Мохнатый шмель -
на душистый хмель,
Мотылек - на вьюнок луговой,
А цыган идет, куда воля ведет,
За своей цыганской звездой!

А цыган идет, куда воля ведет,
Куда очи его глядят,
За звездой вослед
он пройдет весь свет -
и к подруге придет назад.

От палаток таборных позади
К неизвестности впереди
(Восход нас ждет на
краю земли) -
уходи, цыган, уходи!

Полосатый змей -
в расщелину скал,
Жеребец - на простор степей.
А цыганская дочь -
за любимым в ночь,
По закону крови своей.

Дикий вепрь -
в глушь торфяный болт.
Цапля серая - в камыши.
А цыганская дочь -
за любимым в ночь,
По родству бродяжьей души.

И вдвоем по тропе,
навстречу судьбе,
Не гадая, в ад или в рай.
Так и надо идти,
не страшась пути,
Хоть на край земли,
хоть за край!
Так вперед! - за цыганской
звездой кочевой -
К синим айсбергам
стылых морей,
Где искрятся суда
от намерзшего льда
Под сияньем полярных огней.

Так вперед - за цыганской
звездой кочевой -
До ревущих южных широт,
Где свирепая буря,
как Божья метла,
Океанскую пыль метет.

Так вперед - за цыганской
звездой кочевой
На закат, где дрожат паруса,
И глаза глядят
с бесприютной тоской
В багровеющие небеса.

Так вперед - за цыганской
звездой кочевой
На свиданье с зарей, на восток,
Где, тиха и нежна,
розовеет волна,
На рассветный вползая песок.

Дикий сокол взмывает
за облака,
В дебри леса уходит лось.
А мужчина должен подругу
искать -
Исстари так повелось.

Мужчина должен подругу
найти -
Летите, стрелы дорог!
Восход нас ждут на краю
земли,
И земля - вся у наших ног!

Перевод с английского
Г. КРУЖКОВА.

ПГЕРАСА

♣ ♦ ♥ ♠

- Знаєте, чим відрізняється собака від дружини?
- Навіть через кілька років собака завжди радий вашому приходу.

♣ ♦ ♥ ♠

- Тумен джанен, состар чі анен пре песте о джукел ай е ромні?
- Тела бут берша о джукел міндик лошал кана авел о хулай.

♣ ♦ ♥ ♠

Лікар говорить пацієнту:
- Ось що: алкоголь щорічно вбиває близько 100 000 американців.
- А мені все одно: я - росіянин.

♣ ♦ ♥ ♠

О дукгадо пгенел ле пацієнтоске:
- Шун со: алкогольо сако берш мударел майна 100 000 американцен.
- Ай манґе са єкг: ме сім русо.

♣ ♦ ♥ ♠

- А чого ти більше на скрипці не граєш?
- Дізнався, що сусід зброю купив.

♣ ♦ ♥ ♠

- Состар ту май бут чі цірдес пре лавута?
- Ме джанґлем, со о сусідас зброя ціндя.

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

ПЕЙКО БАЛАНО КАЛО БУВКО

1 кг кало бувко, анре, брежлі (сухарі), аро, лон, олайо

О кало бувко аврі жужарас ай чпнгерас про котора. Андро аро ай андро брежлі (сухарі) сювас цера лон. Пала кодо сювас андро аро, ай андре анре ай сювас опре брежлі (сухарі). О бувко пекас аврі ловкорес дує серендар (рґендар).

Паша пейко кало бувко шай сювас коломпійра (бандурки) ай краставеці.

ПЕЧЕНЯ ІЗ ПЕЧІНКИ

1 кг печінки, яйце, сухарі, мука, сіль, олія

Печінку ріжемо на невеликі шматки, миємо. В муку, яйце, сухарі додаємо солі. Потім обвалюємо печінку в муці, яйці та сухарях і обсмажуємо з двох боків на слабкому вогні.

Подаємо з картоплею і опрками.

РОМАНІ ЯГ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефакс (03122) 61-39-56.
E-mail:romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua
Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 2088

РОМАНО КАЛЕНДАРО — 2003

ЯНУАРІ · СІЧЕНЬ

Тетраді 1 Нейво берш
Жоя 2 Тілор
Параштуй 3 Ерфі
Савато 4 Моман
Курко 5 Чірі
Луя 6 Кречуно
Марці 7 Баро Кречуно
Тетраді 8 Вінєтка
Жоя 9 Штромано
Параштуй 10 Шуко
Савато 11 Алом
Курко 12 Края
Луя 13 Єлізавета
Марці 14 Вереш
Тетраді 15 Ганна
Жоя 16 Женцо
Параштуй 17 Амрозій
Савато 18 Чамо
Курко 19 Бано
Луя 20 Боґрач
Марці 21 Фріда
Тетраді 22 Лайкар
Жоя 23 Міду
Параштуй 24 Брінка
Савато 25 Чіной
Курко 26 Лула
Луя 27 Шеїна
Марці 28 Раца
Тетраді 29 Лола
Жоя 30 Золтан
Параштуй 31 Ібойка

ФЕБРУАРІ · ЛЮТИЙ

Савато 1 Андрій
Курко 2 Бадовк
Луя 3 Йовна
Марці 4 Гайнал
Тетраді 5 Андрез
Жоя 6 Чіріклі
Параштуй 7 Сітром
Савато 8 Печа
Курко 9 Дівой
Луя 10 Чуспайзо
Марці 11 Чачо
Тетраді 12 Гадо
Жоя 13 Бела
Параштуй 14 Дуна
Савато 15 Бабако
Курко 16 Фіалка
Луя 17 Андріана
Марці 18 Нейла
Тетраді 19 Патрік
Жоя 20 Жіґо
Параштуй 21 Ніні
Савато 22 Ейча
Курко 23 Боренка
Луя 24 Жана
Марці 25 Ґом'я
Тетраді 26 Ранорі
Жоя 27 Луме
Параштуй 28 Вінце

МАРЦО · БЕРЕЗЕНЬ

Савато 1 Нєга
Курко 2 Бобко
Луя 3 Тиберій
Марці 4 Мрувка
Тетраді 5 Бубуш
Жоя 6 Барна
Параштуй 7 Жілка
Савато 8 Баджо
Курко 9 Міне
Луя 10 Ґінчей
Марці 11 Йован
Тетраді 12 Млочка
Жоя 13 Гелла
Параштуй 14 Міла
Савато 15 Кованс
Курко 16 Філо
Луя 17 Теско
Марці 18 Йосип
Тетраді 19 Даткі
Жоя 20 Мунчоро
Параштуй 21 Тавасі - яро
Савато 22 Бріко
Курко 23 Юрко
Луя 24 Герко
Марці 25 Іванко
Тетраді 26 Бабуш
Жоя 27 Мов'я
Параштуй 28 Руйка
Савато 29 Тібіно
Курко 30 Вейша
Луя 31 Бором

АПРІЛО · КВІТЕНЬ

Марці 1 Бубі
Тетраді 2 Фіяч
Жоя 3 Бурі
Параштуй 4 Бейба
Савато 5 Пейко
Курко 6 Марці
Луя 7 Кунчо
Марці 8 Чіпетка
Тетраді 9 Вакар
Жоя 10 Діва
Параштуй 11 Гего
Савато 12 Моле
Курко 13 Барі Патраді
Луя 14 Тасдо
Марці 15 Бумбел
Тетраді 16 Задіча
Жоя 17 Лімало
Параштуй 18 Ґодуля
Савато 19 Телкеш
Курко 20 Бакро
Луя 21 Калі
Марці 22 Роза
Тетраді 23 Мімі
Жоя 24 Журля
Параштуй 25 Доярі
Савато 26 Кірка
Курко 27 Віда
Луя 28 Буцо
Марці 29 Манці
Тетраді 30 Дачі

МАЙО · ТРАВЕНЬ

Жоя 1 Свенто бувті
Параштуй 2 Бора
Савато 3 Горейжо
Курко 4 Бербек
Луя 5 Чая
Марці 6 Гамуро
Тетраді 7 Андро
Жоя 8 Анжела
Параштуй 9 Мамуко
Савато 10 Фіза
Курко 11 Мімілка
Луя 12 Гарпа
Марці 13 Дара
Тетраді 14 Банді
Жоя 15 Даяош
Параштуй 16 Панко
Савато 17 Баґара
Курко 18 Чудра
Луя 19 Фіном
Марці 20 Мерседес
Тетраді 21 Діана
Жоя 22 Ґугло
Параштуй 23 Чіпе
Савато 24 Балла
Курко 25 Лабато
Луя 26 Маланка
Марці 27 Перца
Тетраді 28 Фасі
Жоя 29 Рекена
Параштуй 30 Шімі
Савато 31 Лолюч

ЮНІУШ · ЧЕРВЕНЬ

Курко 1 Пава
Луя 2 Татіно
Марці 3 Вайто
Тетраді 4 Лотіка
Жоя 5 Кало
Параштуй 6 Буша
Савато 7 Олександр
Курко 8 Промінець
Луя 9 Шамалка
Марці 10 Маліно
Тетраді 11 Брано
Жоя 12 Луша
Параштуй 13 Канач
Савато 14 Буєр
Курко 15 Мані
Луя 16 Пепел
Марці 17 Флора
Тетраді 18 Мотоя
Жоя 19 Мако
Параштуй 20 Лулудь
Савато 21 Бубрік
Курко 22 Мацань
Луя 23 Мілай
Марці 24 Рупіно
Тетраді 25 Прушканя

Русаліна Ґрицаєнко - "Міс Чарівність" ЗОШ №1 м.Золотоноша Черкаської області.

Жоя 26 Прінцо
Параштуй 27 Шудріца
Савато 28 Ґанца
Курко 29 Вадума
Луя 30 Лацко

ЮЛІУШ · ЛИПЕНЬ

Марці 1 Піпіш
Тетраді 2 Муца
Жоя 3 Санка
Параштуй 4 Шувло
Савато 5 Кіріл ай Мефодій
Курко 6 Ян
Луя 7 Кібіц
Марці 8 Засуці
Тетраді 9 Крайзі
Жоя 10 Брума
Параштуй 11 Буха
Савато 12 Грофо
Курко 13 Чалоня
Луя 14 Ватка
Марці 15 Даюна
Тетраді 16 Аладар
Жоя 17 Матіла
Параштуй 18 Ґенто
Савато 19 Бацка
Курко 20 Вірік
Луя 21 Бунґа
Марці 22 Юганко
Тетраді 23 Ляльки
Жоя 24 Гомі
Параштуй 25 Бонца
Савато 26 Татко
Курко 27 Бадук
Луя 28 Ґалина
Марці 29 Шошой
Тетраді 30 Ласло
Жоя 31 Іброн

АВГУСТО · СЕРПЕНЬ

Параштуй 1 Онді
Савато 2 Поґані
Курко 3 Бедріна
Луя 4 Біцо
Марці 5 Дрізі
Тетраді 6 Таня
Жоя 7 Бочкайка
Параштуй 8 Машурко
Савато 9 Гейманто
Курко 10 Мітка
Луя 11 Шемко
Марці 12 Крейчо
Тетраді 13 Пінура
Жоя 14 Каруч
Параштуй 15 Кулуж
Савато 16 Тіпан
Курко 17 Ґізелла
Луя 18 Шіто
Марці 19 Ґолонка
Тетраді 20 Калман
Жоя 21 Феркіна
Параштуй 22 Гайна
Савато 23 Бого
Курко 24 Шунок
Луя 25 Ліна
Марці 26 Берці
Тетраді 27 Рупуні
Жоя 28 Кана
Параштуй 29 Ґейза
Савато 30 Манчіка
Курко 31 Ґайко

СЕПТЕМБРО · ВЕРЕСЕНЬ

Луя 1 Дола
Марці 2 Раї
Тетраді 3 Меґа
Жоя 4 Басо
Параштуй 5 Дела
Савато 6 Ярко
Курко 7 Шукі
Луя 8 Жела
Марці 9 Траста
Тетраді 10 Ґіорі
Жоя 11 Діаманта
Параштуй 12 Нейґуш
Савато 13 Опла
Курко 14 Гум'яй
Луя 15 Йоланка
Марці 16 Нанош
Тетраді 17 Рібіжла
Жоя 18 Тірі
Параштуй 19 Шані
Савато 20 Аранка
Курко 21 Валі
Луя 22 Бібіна
Марці 23 Медва
Тетраді 24 Лібук
Жоя 25 Міділа
Параштуй 26 Чунай
Савато 27 Ібіна
Курко 28 Піпейрі
Луя 29 Фані
Марці 30 Клічко

ОКТОБРО · ЖОВТЕНЬ

Тетраді 1 Батаї
Жоя 2 Марка
Параштуй 3 Аліно
Савато 4 Жуанна
Курко 5 Бруґана
Луя 6 Чіпер
Марці 7 Пірошка
Тетраді 8 Піма
Жоя 9 Бара
Параштуй 10 Баліка
Савато 11 Рупа
Курко 12 Ґлобан
Луя 13 Ґрінка
Марці 14 Яніно
Тетраді 15 Повкі
Жоя 16 Мулітка
Параштуй 17 Чінож
Савато 18 Дудіца
Курко 19 Сомнакай
Луя 20 Піятка
Марці 21 Нейґер
Тетраді 22 Мімой
Жоя 23 Каріка
Параштуй 24 Кіреш
Савато 25 Цірмен
Курко 26 Лойчі
Луя 27 Юдка
Марці 28 Золі
Тетраді 29 Ловло
Жоя 30 Баранко
Параштуй 31 Дендо

НОВЕМБРО · ЛИСТОПАД

Савато 1 Мувлєнґеро Дівес
Курко 2 Паранч
Луя 3 Колко
Марці 4 Дунко
Тетраді 5 Клацо
Жоя 6 Ідеш
Параштуй 7 Панурка
Савато 8 Патрін
Курко 9 Мрацо
Луя 10 Ґарудо
Марці 11 Яюна
Тетраді 12 Нарка
Жоя 13 Бакрено
Параштуй 14 Конарі
Савато 15 Сета
Курко 16 Стромо
Луя 17 Гускао
Марці 18 Фріма
Тетраді 19 Муна
Жоя 20 Кіра
Параштуй 21 Ведел
Савато 22 Валенка
Курко 23 Тарі
Луя 24 Річка
Марці 25 Наранч
Тетраді 26 Паланчо
Жоя 27 Думалі
Параштуй 28 Татош
Савато 29 Чінко
Курко 30 Кавуша

ДЕЦЕМБРО · ГРУДЕНЬ

Луя 1 Веріґа
Марці 2 Ґрушлі
Тетраді 3 Мундра
Жоя 4 Юці
Параштуй 5 Бабалка
Савато 6 Батіс
Курко 7 Мейре
Луя 8 Ріца
Марці 9 Боїна
Тетраді 10 Лузета
Жоя 11 Гуріґа
Параштуй 12 Сіда
Савато 13 Філко
Курко 14 Ріжачка
Луя 15 Даніло
Марці 16 Лорка
Тетраді 17 Седра
Жоя 18 Шован
Параштуй 19 Кінєж
Савато 20 Бабцо
Курко 21 Ґануш
Луя 22 Мончек
Марці 23 Кароль
Тетраді 24 Кречуно
Жоя 25 Баро Кречуно
Параштуй 26 Ціно Кречуно
Савато 27 Ґрофо
Курко 28 Пінка
Луя 29 Кейжа
Марці 30 Боя
Тетраді 31 Сільвестер